

LANDSKABET

*Alvorlig taler ved Alfarvej
med Grønsvær tækket de gamles Grave:
Henfarne Slægter - forglem dem ej!
i Arv de gav dig en ædel Gave.
Henfarne Slægter
i Landets Marv
sig ej fornægter.
Bevar din Arv.*

*Hvad Haanden former er Aandens Spor.
Med Flint har Oldbonden tømret, kriget.
Hver Spaan du finder i Danmarks Jord
er Sjæl af dem der har bygget Riget.
Vil selv du fatte
dit Væsens Rod,
skøn på de Skatte,
de efterlod.*

Den fremstilling af et dansk kulturhistorisk landskab, som Danmarkssangen udfolder, stikker dybt i Johannes V. Jensen. Som én af den store generation, det folkelige gennembrud, havde den himmerlandske digter for altid bondens, barndommens og hjemegnens landskab som sit indre landskab, der gav grobund for tanker og poetiske tydninger af tilværelsen.

Landskabet er i Johannes V. Jensens forståelse besjælet af vore forfædre, som er gravlagte i oldtidshøje og stendysser langs alfarvej, hvor de, så længe dysserne og højene bevares og er synligt til stede, lever videre i menneskers bevidsthed. Her er den døde med en jensensk formulering "arkitektonisk gået over i Landskabet og blevet ét med det". "De gamles Tanke var, at hvad *de* havde tænkt, skulle falde sammen med den Vejfarendes Tanke, når denne kom forbi. Simpelt og helligt." Stendysserne med råstof fra istidens Skandinavien og gravhøjenes mangfoldighed har givet - og giver - danske landskaber enestående perspektiv og vælde, som udgjorde Johannes V. Jensens DNA.

Gravhøje ved Malle Kirke

JENSEN OG FREDNINGEN AF FORTIDSMINDERNE

J. TH. Lundbye, *En Gravhøj fra Oldtiden*, 1839

I 1917 får Danmark sin første fredningslov efter pres fra blandt andre Danmarks Naturfredningsforening. Loven betyder i grove træk, at stat, amter og kommuner får ret til at rejse sager om fredning af natur og kulturelle minder.

Naturfredning har på dette tidspunkt ligget en række samfundsdebattører på sinde i årevis. En af dem er Johannes V. Jensen, der således indskrives sig i dansk naturfredningshistorie fra dens spæde begyndelse.

I 1920'erne og 30'erne indgår Johannes V. Jensen aktivt i den naturpolitiske debat, mens hans forfatterskab ligeledes bærer stærkt præg af idéen om natur- og kulturbevarelse. En særlig kampplads for forfatteren er sikringen af historiske fortidsminder, der i begyndelsen af 1900-tallet er under pres fra et ekspanderende landbrug og kommunal infrastruktur. Med fortidsminder forstås blandt andet gravhøje, stendysser og voldsteder, som ifølge Jensen er essentielle for vores fælles natur- og kulturhistoriske bevidsthed og identitet.

"Den der udsletter dem udsletter sig selv", lyder det dogmatisk i Johannes V. Jensens bog *Paa danske Veje* fra 1931. I samme tekst proklamerer forfatteren, at en totalfredning af fortidsminderne er det eneste, der kan beskytte landets mindesmærker mod landbrugets udbredelse.

"... i de Tider der kommer, Traktorens tid, trues Gravmindesmærkerne, der klippes, og klippes ind til Benet, mere og mere meningsløse Sløjfninger man hører om, uden Fordel derved engang, Penge til Tobak for Fylden i en Høj."

Det giver yderligere politisk genlyd, og kort tid efter vedtager Rigsdagen, med den socialdemokratiske Stauning-regering i spidsen, en revideret naturfredningslov. Dette til stor glæde for blandt andre Jensen, der i den nye naturfredningslov af 1937 kan læse, at den totale fredning af fortidsminderne er en realitet.

JENSEN OG FREDNINGEN AF DOLLERUP BAKKER

Vilhelm Kyhn, *Dollerup Bakker*, 1869

I begyndelsen af 1930'erne fremsætter Danmarks Naturfredningsforening et forslag om en omfattende fredning af Hald Sø og Dollerup Bakker ved Viborg. Foreningen proklamerer i sit årsskrift for 1933-34, at egnens mangfoldighed og særlige kvaliteter gør området unikt for dansk natur.

"Eggen omkring Hald og Dollerup hører til de skønneste og mest ejendommelige Indlandslandskaber i Danmark. Omfattende en Række Omraader hver med sin særprægede Naturskønhed fremtræder Egnen dog som en storslaaet landskabelig Helhed, og udover de landskabelige Forhold frembyder Egnen stor Interesse baade i naturvidenskabelig, historisk og social Henseende."

Det er imidlertid ikke kun Danmarks Naturfredningsforening, der er forelsket i naturen syd for Viborg. I selvsamme årsskrift udtrykker Johannes V. Jensen således sin uforbeholdne støtte til sagen. I sin artikel lader digteren forstå, at fredningen af Hald Sø og Dollerup Bakker er en af de vigtigste sager, som naturfredningsforeningen nogensinde har igangsat, og at den må fremmes med al magt.

Den store kærlighed, som Jensen nærer til området, stammer fra hans studietid på Viborg Latinskole i 1890'ere. Han beskriver således i artiklen, hvordan studieudflugterne i området altid efterlod ham med et uforglemmeligt indtryk af en storladen, urørt natur, der talte både æstetisk og naturhistorisk til fantasien. Jensen beretter både om områdets umiddelbare, fængslende skønhed og om landskabet som et unikt istidsgeologisk studieobjekt.

Hos Jensen er naturæstetik og naturhistorie uadskillelige størrelser. Landskabets indtryk på mennesket kan således ikke blot forstås som det, beskueren ser med sine øjne; hvad beskueren ved og har i sit sind, imens han observerer, er ligeledes essentielt for den samlede naturoplevelse. Det smukke bliver altså smukkere, hvis det har rod i historien.

Ifølge Jensen er Hald Sø og Dollerup Bakker et enestående eksempel på dansk natur, hvor naturhistorie og æstetik får lov at følges ad. Johannes V. Jensens opråb i Danmarks Naturfredningsforenings årsskrift kontraskrives af 15 ligesindede kunstnerkolleger. Og et lille årti senere går ønsket i opfyldelse.

JENSEN OG DE HIMMERLANDSKE FREDNINGER

"Naar man kommer sejlene til Aalborg, med Baaden fra København, har man på venstre Haand, umiddelbart før man er inde, de store, aabne Højder østen for Byen ud mod Fjorden, af en imponerende jysk Karakter, Limfjordskyst, tilmed kronet af flere Kæmpehøje, typisk, intimt jysk, ligesom en stor Portal ind til Nørrejylland."

Sådan beskriver Johannes V. Jensen udsigten over det himmerlandske bakkelandskab fra indsejlingen til Aalborg. Beskrivelsen stammer fra Danmarks Naturfredningsforenings årsskrift 1931-32, hvori Jensen ytrer sin bekymring for industrien og landbrugets udhuling af den himmerlandske natur, der bugter sig syd for den nordjyske storby.

Johannes V. Jensen, der er opvokset nær Limfjorden, bevidner med tiden, hvordan industrialiseringen i etaper gør krav på urørt natur i Himmerland. Mens Jensen anerkender den uundgåelige modernisering, forholder han sig kritisk til, om fremskridtet nu også forvaltes med tanke på den særprægede lokalnatur. *"Er der tænkt paa at holde en Haand over de aabne ubebyggede Bakker ved Indsejlingen til Byen?"*

Om end det er den nordlige del af Himmerland, der i første omgang optager Jensen, så helmer han ikke her. Bakkerne ved indsejlingen til Aalborg er blot et symbol på den fare, der truer området som helhed. Digteren noterer sig derfor med udpræget glæde, at Danmarks Naturfredningsforenings lokalkomité i Himmerland har rejst fredningssager for flere områder, heriblandt Hverrestrup Bakker og heden ved Vindblæs og Ousted.

De Himmerlandske Heder o. 2010

Ifølge Jensen er det imidlertid langt fra gjort med det. Øvrigheden må forstå, at det er den himmerlandske naturs samlede helhed, som er historisk unik og umistelig! Derfor må flere områder under lup med henblik på fredning. Fred hederne, fred åsene, fred højerne!

Mens Johannes V. Jensen først og fremmest agiterer for fredninger i Himmerland gennem sit virke som skribent og debattør, så inviterer han tillige politikere og beslutningstagere med på ekskursioner i bakkelandskabet.

Jensen når inden sin død (1950) at overvære flere markante fredninger i Himmerland. I 1934 fredes Hverrestrup Bakker, mens fredningen af hederne ved Vindblæs, Oudrup, Lundby og Aistrup følger i 1941. I 1942 fredes lyngheden ved Østerballe, i 1948 Mulbjerg og i 1949 Sønderup Ådal.

Kyø Dale o. 1930